

ORIMATTILA LATOMÄKI

Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus

Anssi Malinen 2005

ARKEOL. OS. 23/14.3.2006 M

ORIMATTILA LATOMÄKI

Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus

Anssi Malinen
Lahden kaupunginmuseo
Päijät-Hämeen maakuntamuseo
2005

Archi 3.2.2002
ETA

Tiivistelmä

Orimattila Latomäki
kivikautisen asuinpaikan koekaivaus
pk 3111 02 Renkomäki
p = 6756 78 i = 3429 68 k = 69
Lahden kaupunginmuseo
Kaivauksenjohtaja: FM Anssi Malinen

Latomäen asuinpaikka sijaitsee Pennalan muinaisjärven rannalla. Umpeenkasvaneen järven alueesta valtaosa on nykyisin viljelyksessä. Asuinpaikalta on inventoinneissa löydetty kvartseja pellolta noin 70 metrin korkeudella olevalta rantaterassilta. Nyt tehdyssä kaivauksessa tutkimukset kohdistettiin asuinpaikan edustalla olevalle metsäiselle kosteikkoalueelle, jossa maaperä on turvepitoista. Kaivauksen tavoitteena oli pyrkiä selvittämään, voisiko löytöalue jatkua asuinpaikan edustan ranta-alueelle, ja onko tämän alueen turvekerroksen alle voinut jäädä asuinpaikkaan liittyvää kulttuurikerrosta mahdollisten vedenpinnan muutosten vuoksi. Tutkimusalueelle kaivettiin neliömetrin suuruisia koekuoppia ja koeoja, jonka koko oli 1 x 7 metriä. Löytöihin kuuluu muutamia kvartsi-iskoksia sekä poikkiteräinen kvartsinuolenkärki. Merkkejä veden alle jääneestä kulttuurikerroksesta ei havaittu, joten vaikuttaa todennäköiseltä, että löydöt ovat joutuneet rantaveteen. Kvartsien lisäksi löytyi muutamia rapautuneita nyrkinkokoisia kiviä, jotka saattavat olla veteen heitettyjä tulen rapauttamia kiviä.

Löydöt: KM 35182:1–8
Ajoitus: kivikausi
Tutkitun alueen laajuus: 17 m²
Kenttätöaika: 13.6.–23.6.2005
Tutkimuskustannukset: Lahden kaupunginmuseo
Tutkimusraportti: Anssi Malinen 7.11.2005 Lahden kaupunginmuseossa, kopio Museoviraston arkeologian osaston arkistossa.

Sisällys

1 Kohdetiedot

2 Johdanto

3 Kaivausmenetelmät ja mittaukset

4 Havainnot

4.1 Koeoja

4.2 Koekuopat

5 Yhteenveto

Liitteet

1 valokuvaluettelot

2 peruskarttaote

3 kaivauskartat

1 Kohdetiedot

Kylä:	Pennala
Nimi:	Latomäki
Peruskartta:	3111 02 Renkomäki
koordinaatit:	p 6756 78 i 3429 68 k 69
Mj-laji:	asuinpaikka
Ajoitus:	kivikausi
Lkm:	1
Lk:	II
Tila:	4:14 Harju 4:48 Pelto-Laurila
Maanomistaja:	4:14 Harju: Metsä Erkki Juhani Lankilantie 246a 16320 Pennala
	4:48 Pelto-Laurila: Hälinen Pentti Matias ja Kaija Orvokki Levonkalliontie 18 16320 Pennala
Aiemmat tutkimukset:	1975 inv. Arja Nissinen 1998 inv. Hannu Poutiainen
Koekaivaus:	13.6.–23.6.2005
löydöt:	KM 35182:1–8
Aiemmat löydöt:	KM 19732, KM 31225
Mv-negatiivit:	134032:1–8
Diapositiivit:	36547:1–8

Ympäristö

Latomäen asuinpaikka sijaitsee Pennalan muinaisjärven rannalla. Nykyisin järven alue on valtaosin viljelyksessä, paikoin kuitenkin kasvaa metsää. Asuinpaikkalöydöt on tehty pellolta, matalalta rantaterassilta. Koillispuolella on suhteellisen jyrkkä rinne. Maaperä asuinpaikan kohdalla on hiesua, ylempänä maa muuttuu hiekkaiseksi ja alempana turpeen sekaiseksi. Asuinpaikan edustalla on kapea, Rengonjokeen suuntautuva metsäkaistale, jossa kasvaa tiheää pensaikkoa, koivua ja kuusta.

2 Johdanto

Asuinpaikalta on inventoinneissa löydetty kvartssia noin 70 metrin korkeudella sijaitsevalta rantaterassilta. Nyt tehdyissä kaivauksissa tutkimukset kohdistettiin asuinpaikan edustalla olevalle metsäiselle kosteikkoalueelle, jossa maaperä on turvepitoista. Tavoitteena oli toisaalta pyrkiä selvittämään, voisiko löytöalue jatkaa asuinpaikan edustan ranta-alueelle, ja toisaalta selvittää, onko tämän suoalueen turvekerroksen alle voinut jäädä asuinpaikkaan liittyvää kulttuurikerrosta mahdollisten vedenpinnan muutosten vuoksi.

Koekaivaukseen käytettiin kaksi viikkoa kesäkuussa. Kaivauksenjohtajana toimi FM Anssi Malinen, ja muina työntekijöinä Huk Tea Tanskanen, BA, fil. yo Aino Nurminen, opiskelijat Mikko Kaasalainen ja Mari Erkintalo sekä lukiolainen Antti Nippala. Kaivauksen toteutuksesta ja rahoituksesta vastasi Lahden kaupunginmuseo.

3 Kaivausmenetelmät ja mittaukset

Tutkimusalueelle vedettiin aluksi peruslinja, jonka nollapiste tuli pellon reunaan. Linjan suunta valittiin siten, että se kulki jotakuinkin korkeuskäyrien vastaisesti. Nollapisteen koordinaatiksi annettiin 200/300. Linjan kompassisuunta on 360 goonia. Koordinaatistossa x kasvaa luoteeseen ja y kaakkoon. Peruslinjalta vedettiin ristikkäisiä linjoja koekuoppia varten. Koekuopat sijoitettiin eri korkeuksille, jolloin ylimmät kuopat sijaitsivat vielä muinaisjärven rantatörmän yläpuolella. Näiden kuoppien koko oli 50 x 50 cm, muut kuopat kaivettiin neliömetrin suuruiseksi. Myöhemmin avattiin peruslinjalle kahden koekuopan väliin koeoja, jonka pituus koekuopat mukaan luettuna oli seitsemän metriä.

Turvepitoista maata ei ollut mahdollista seuloa, joten kaivaminen suoritettiin terävillä lapiolla ja pienemmillä puutarhatyökaluilla painamalla viistosti ohuita siivuja. Lapiota käytettiin etupäässä pintakerroksissa, pienempiä lastoja käytettiin syvemmällä, potentiaalisissa löytökerroksissa. Kaivettaessa havaittujen puunkappaleiden kohdalla edettiin siten, että ne kaivettiin kokonaisuudessaan esiin, jotta olisi mahdollista nähdä, voisiko kyse olla ihmisen työstämistä kappaleista. Syvemmälle kaivamista jatkettiin vasta tämän jälkeen. Löytöjen kannalta potentiaalisimpana pidettiin turpeen ja sen alapuolisen hieta-/savikerroksen raja-alueita. Tämän kerroksen kaivamisessa noudatettiin erityistä huolellisuutta.

Kaivauksen korkeuspiste sijaitsi metsäsaarekkeen luoteiskulmassa maakivessä, joka on lähimpänä peltoa. Piste merkittiin mustalla ja punaisella maalilla. Korkeus siirrettiin asuinpaikan koillispuolella sijaitsevasta monikulmiopisteestä. Korkeuspisteen korkeudeksi saatiin 70,50 m mpy. Koordinaatisto kiinnitettiin korkeuspisteeseen sekä kahteen pellon reunassa olevaan rajapyykkeinä toimivaan maakiveen. Korkeuspisteen koordinaatit kaivauskoordinaatistossa ovat 215,25/ 298,98. Rajapyykki nro 11 (korkein kohta kiven itäreunassa): 204,80/ 298,90. Rajapyykki nro 2 (kiven pohjoiskärki): 172,85/ 298,80.

4 Havainnot

4.1 Koeoja

Multakerroksen paksuus oli koko koeojassa noin 20–30 cm. Tämä kerros oli pehmeää, löyhärakenteista maata, jossa oli runsaasti humusta. Kerroksen alapuolella oli tumma orgaanisen aineksen sekainen savi. Koeojan alaosassa (ruudut 276–278) orgaanista ainesta oli enemmän ja maa väriltään tummempaa. Syvemmillä kerros oli jo hyvin turvepitoista. Paikoin kerroksessa oli saviläikkiä. Koeojan yläosassa (ruudut 280–282) saven ja hietakerroksen rajalla oli muutamia nyrkinkokoisia rapautuneita kiviä Samoissa ruuduissa oli myös muita kiviä. Ruuduissa 280 ja 281 oli tumman kerroksen alarajalla paikoin noen värjäämiä muutaman cm:n paksuisia läikkiä. Samankaltainen läikkä oli myös ruudussa 278, tosin hieman ylempänä tummassa kerroksessa.

Tumman orgaanisen aineksen sekaisen kerroksen alla oli koeojan yläpäässä (ruutu282) vaalea savi. Muualla ojassa näiden kerrosten välissä oli noin 4–10 cm paksu kerros hienoa hietaa. Alimmissa ruuduissa (276 ja 277) hiedan joukossa oli runsaasti kasvijäänteitä.

Koeojasta saatiin kuusi löytöä. Poikkiteräinen kvartsinuolenkärki löytyi ruudusta 279 noin 50 cm:n syvyydeltä tummasta orgaanisen aineksen sekaisesta savikerroksesta. Muut löydöt (kvartsi-iskoksia) tulivat ruuduista 277 ja 278 tumman kerroksen alaosasta, hietakerroksen yläosasta ja aivan kerrosten rajalta. Alimmasta ruudusta (276) löytyi noin metrin syvyydeltä, tumman turvekerroksen alaosasta puunkappale, joka vaikutti mahdollisesti ihmisen työstämältä. Kappaleen pituus oli 11 cm ja paksuus 2,4 cm. Kaksi pitkää sivua olivat melko sileitä ja suorassa kulmassa toisiaan nähden. Muut pinnat olivat lohjenneet pois, samoin päät olivat katkenneet. Työstöjälkiä ei kappaleessa ollut havaittavissa, joten arvio siitä, että kyseessä saattaisi olla esineen katkelma, perustuu ainoastaan kappaleen muotoon.

4.2 Koekuopat

186/277

Multakerroksen paksuus oli noin 25 cm. Sen alla oli tumma orgaanisen aineksen sekainen savi, jossa oli myös turvekerroksia. 40 cm:n syvyydessä oli ohut kaistale vaaleaa hienoa hietaa. Noin 75 cm:n syvyydellä alkoi kerros hienoa hietaa, jonka seassa orgaanista ainesta. Tämän kerroksen paksuus oli n. 18 cm. Alimmaisena oli vaalea savi. Kuopan syvyys oli 120 cm.

186/282

Multakerroksen paksuus oli 20 cm. Alla tiivis 80 cm paksu savikerros, jossa hieman humusta ja karkeampaa orgaanista ainesta. Pohjalla vaalea savi.

192/277

Kuoppa sijaitsi alueella, josta on otettu maata noin puoli metriä. Multakerroksen paksuus oli 15 cm, orgaanisen aineksen sekainen savi 30 cm, vaalea hietaa, jossa orgaanista ainesta 10 cm, pohjalla vaalea savi. Kuopan syvyys oli 70 cm.

200/260

Pinnassa oli 120 cm paksu kerros tummaa turvetta. 60–100 cm:n syvyydellä turpeen seassa oli runsaasti suuria puun kappaleita (ainakin koivua). turpeen alla oli 20 cm paksu kerros karkeaa kasvijäännettä (kaislaa, juuria yms.). Tämän alla oli ruskeaa hienoa liejua, jossa oli vain vähän

kasvijäänteitä. Liejukerroksen paksuus oli yli 50 cm, sen alarajaan asti ei kuoppaa voitu kaivaa pohjalle kertyneen veden vuoksi. Kuopan syvyys oli noin 150 cm.

200/265

Kuopassa oli samanlainen turvekerros kuin kuopassa 200/260. Kerroksen alarajaa ei tavoitettu, sillä kuoppa täyttyi täysin vedellä hieman yli metrin syvyydellä.

200/288 ja 200/294

Multakerroksen paksuus oli 25 cm ja 15 cm. Alla tiivis savikerros.

200/300

Maa oli tiivistä hiesua pinnasta alkaen. Kuoppa sijaitsi pellon reunassa.

206/277

Multakerroksen paksuus oli n. 30 cm, orgaanisen aineksen sekainen savi 70 cm. Tämän alla oli muutamasta sentistä 10 cm:iin paksu vaalea hieno hietakerros, joka ei kuitenkaan ollut täysin yhtenäinen koko ruudussa. Pohjalla oli vaalea savi. Kuopan syvyys oli 1,4 metriä.

206/282

Multakerroksen paksuus n. 25 cm, orgaanisen aineksen sekainen savi 20–30 cm. Kuopan lounaispuoliskossa oli hietakerros, jonka yläraja oli noin 60 cm:n syvyydellä ja paksuus 9–13 cm. Pohjalla oli vaalea savi. Kuopassa oli muutamia rapautuneita kiviä tumman kerroksen alarajalla. Kuopan syvyys oli 80 cm.

211/278

Kuoppa sijaitsi alueella, josta on otettu maata noin puoli metriä. Multakerroksen paksuus oli 20 cm, alla orgaanisen aineksen sekainen savi. Tämän kerroksen alarajaa ei saavutettu, koska kuoppa täyttyi vedellä noin metrin syvyydellä. Kuopan pohjoisosassa oli suurehko kivi.

5 Yhteenveto

Pennalan alueen luonnontieteellisissä tutkimuksissa muinaisjärven rannan korkeudeksi on rantamuodostumien perusteella havaittu 68,5 m mpy (Sirviö, T. & Kajander, M. 2003). Myös Latomäen asuinpaikan edustalla olevan törmän tyvi sijoittuu samalle korkeudelle. Epäilemättä veden pinta on kuitenkin vaihdellut jo ennen umpeenkasvun alkua.

Kolmea ylintä koekuoppaa lukuun ottamatta koko tutkimusalueella oli multakerroksen alla tumma orgaanisen aineksen sekainen kerros, joka ylempänä oli savisempaa ja alempana muuttui enemmän turpeen sekaiseksi. Alimmissa kuopissa (200/260 ja 200/265) kerros oli puhdasta turvetta. Tämä kerros liittyy järven umpeenkasvuun ja sitä seuranneeseen suovaiheeseen.

Koeojassa ja muutamissa koekuopissa havaittu, turvepitoisen kerroksen ja pohjasaven välissä ollut hietakerros oli lajittunutta ja vaikutti veteen kerrostuneelta. Paksuimmillaan kerros oli kuopassa 186/277, jossa paksuus oli noin 30 cm. Kerroksen alaraja oli täällä 68 m mpy. Alemmilla korkeuksilla hiedan joukossa oli myös kasvijäänteitä. Ylempänä hietakerros oli vahvuudeltaan muutamia senttejä, eikä orgaanista ainesta juuri ollut. Kerroksen yläraja oli koeojassa ja -kuopissa noin 69 m mpy.

Poikkiteräistä nuolenkärkeä ja yhtä iskosta lukuun ottamatta löydöt sijoittuivat hietakerroksen ja tumman orgaanisen aineksen sekaisen kerroksen raja-alueelle. Vaikuttaa siltä, että ne ovat joutuneet suoraan rantaveteen. Merkkejä veden alle jääneestä kulttuurikerroksesta ei havaittu.

Lähteet

Sirviö, T. & Kajander, M. 2003: Holocene development of the Pennala basin with special Reference: to the palaeoenvironment of Meso- and Neolithic dwelling sites, Lahti–Orimattila, Southern Finland. *Fennia* 181: 1.

Lahdessa 7.11.2005

Anssi Malinen

Kuvaluettelot

Alkuperäisiä negatiiveja ja diapositiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.

Negatiivit

Kuvaaja: Anssi Malinen

nro	pvm	suunta	aihe
134032:1	14.6.	koillisesta	koekuoppa 200/282, lounaisprofiili
134032:2	15.6.	idästä	yleiskuva
134032:3	16.6.	koillisesta	koeojan paikka koekuoppien välissä
134032:4	17.6.	lounaasta	koekuoppa 186/277 koillisprofiili
134032:5	21.6.	luoteesta	koekuoppa 206/277 kaakkoisprofiili
134032:6	”	lounaasta	työkuva, koeojaa kaivetaan
134032:7	22.6.	kaakosta	koeojan luoteisprofiili ruutujen 280 ja 281 kohdalla
134032:8	”	luoteesta	koeojan kaakkoisprofiili ruutujen 277 ja 278 kohdalla

Diapositiivit

Kuvaajat: Hannu Takala (HT) ja Anssi Malinen (AM)

nro	kuvaaja	pvm	suunta	aihe
36547:1	HT	14.6.		työkuva, Mikko Kaasalainen kaivaa koekuoppaa
36547:2	”	”		työkuva, Aino Nurminen kaivaa koekuoppaa
36547:3	AM	”	koillisesta	koekuoppa 200/282, lounaisprofiili
36547:4	”	15.6.	idästä	yleiskuva
36547:5	”	21.6.	luoteesta	koekuoppa 206/277 kaakkoisprofiili
36547:6	”	”	lounaasta	työkuva, koeojaa kaivetaan
36547:7	”	22.6.	kaakosta	koeojan luoteisprofiili ruutujen 280 ja 281 kohdalla
36547:8	”	”	luoteesta	koeojan kaakkoisprofiili ruutujen 277 ja 278 kohdalla

3430

6755

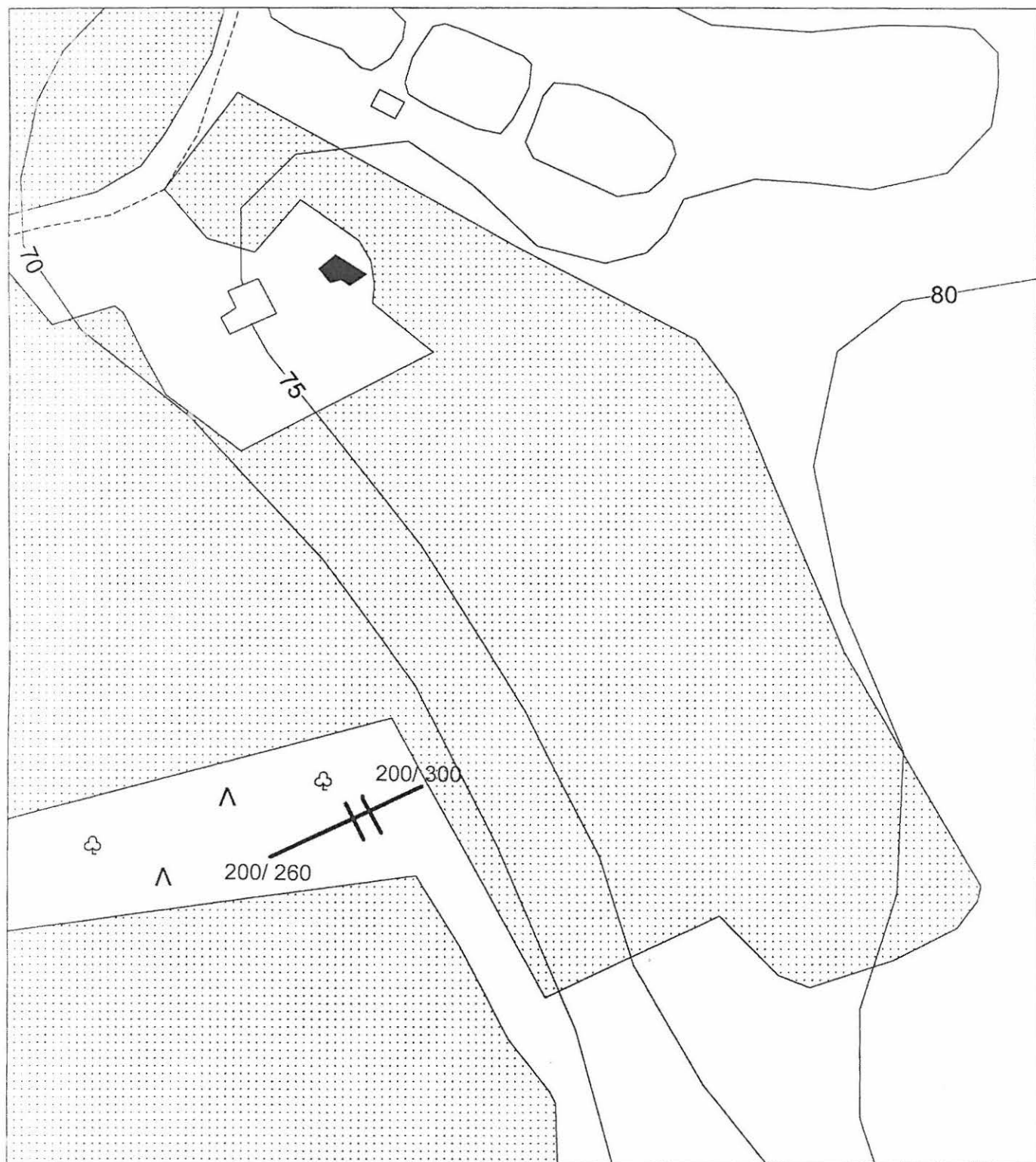
Pk-ote 3111 02 Renkomäki ja 3111 05 Heinämaa
 Mk 1:20 000
 Maanmittauslaitos, perus-cd ja käyrät-cd, 2001

1 Orimattila Latomäki

Yleiskartta
Mk 1:1500
Karttapohjana rekisterikartan suurennos

Piirt. Aino Nurminen

- Peruslinja
- Pelto
- Tie
- Sekametsä
- rakennus

ORIMATTILA
LATOMÄKI 2005

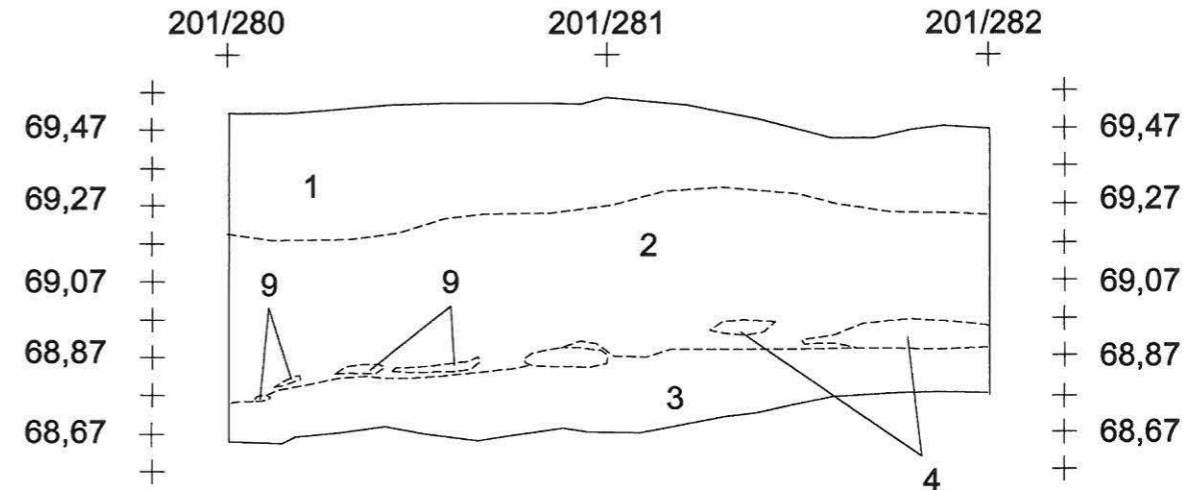
Koeoja, leikkauskartat
Mk 1:20
Kp 70,50
Koje 72,01

Piirt. Aino Nurminen

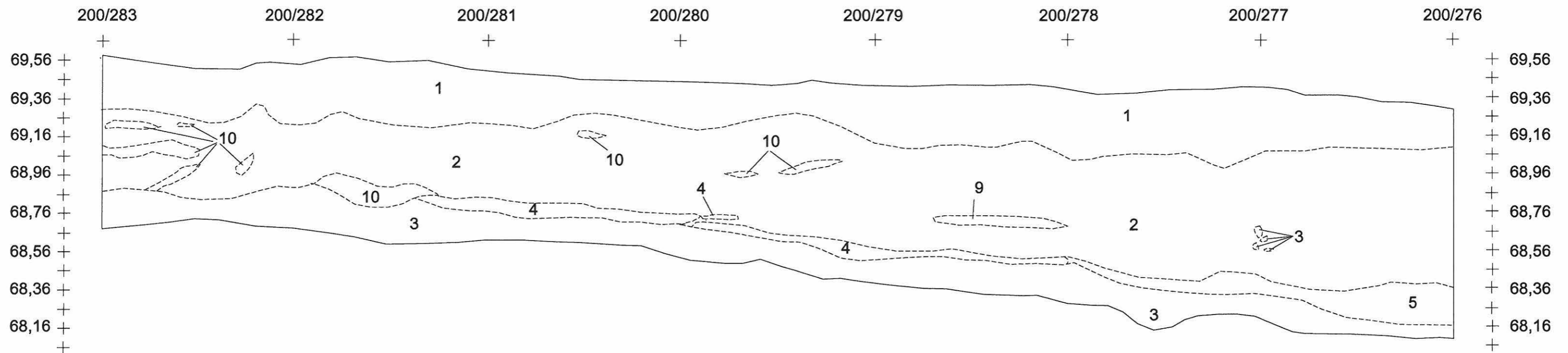

- 1 Humus
- 2 Orgaanisen aineksen sekainen savi
- 3 Vaalea savi
- 4 Vaalea hieno hieta
- 5 Vaalea hieno hieta, jossa orgaanisen aineksen jäänteitä
- 9 Nokinen savi
- 10 Harmaa savi

Luode

Kaakko

ORIMATTILA
LATOMÄKI 2005

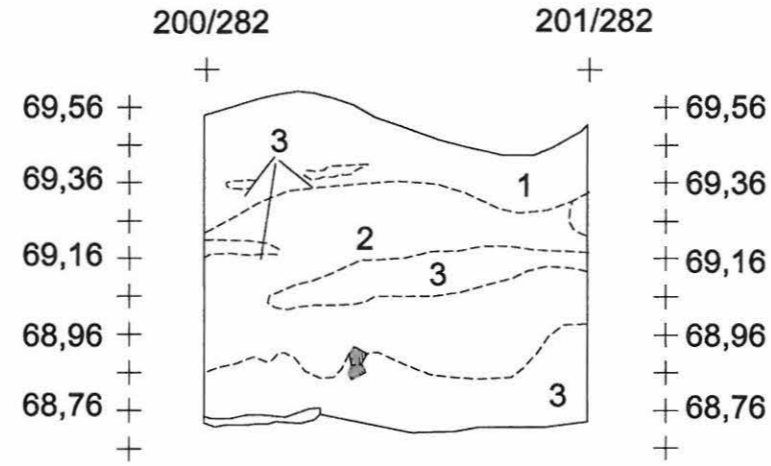
Koekuopat, leikkauskartat
Mk 1:20
Kp 70,50
Koje 72,01

Piirt. Aino Nurminen

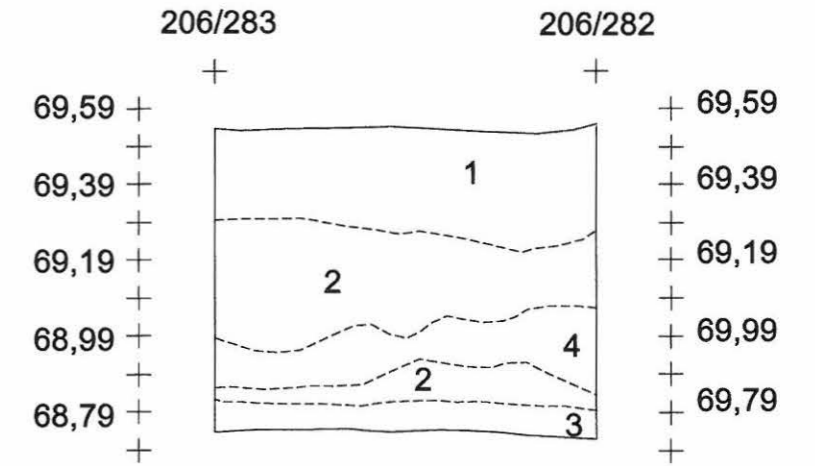

- 1 Humus
- 2 Orgaanisen aineksen sekainen savi
- 3 Vaalea savi
- 4 Vaalea hieno hieta
- 5 Vaalea hieno hieta, jossa orgaanisen aineksen jäänteitä
- 6 Tumma turve
- 7 Ruskea hieno detritus
- 8 Vaalea karkea kasvinjäänne
- Palanut/rapautunut kivi

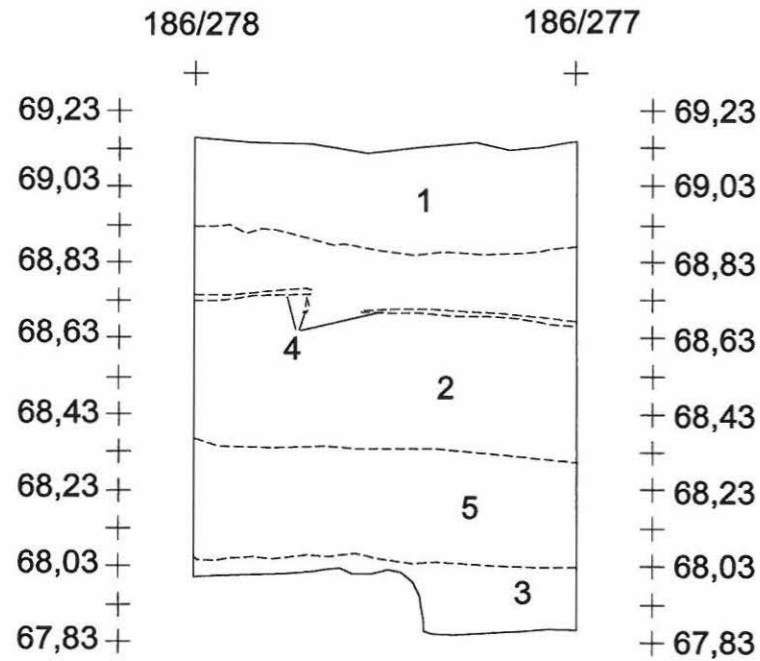
Lounas

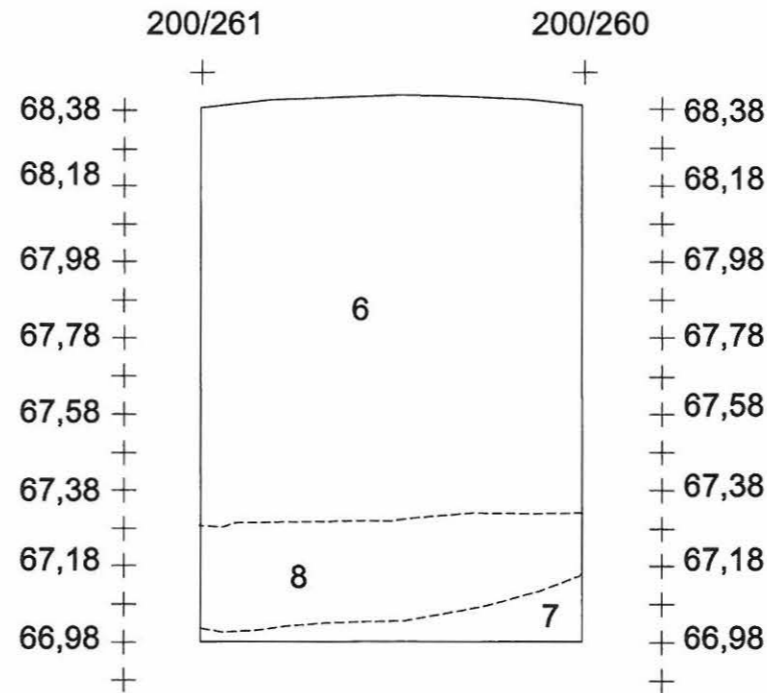
Lounas

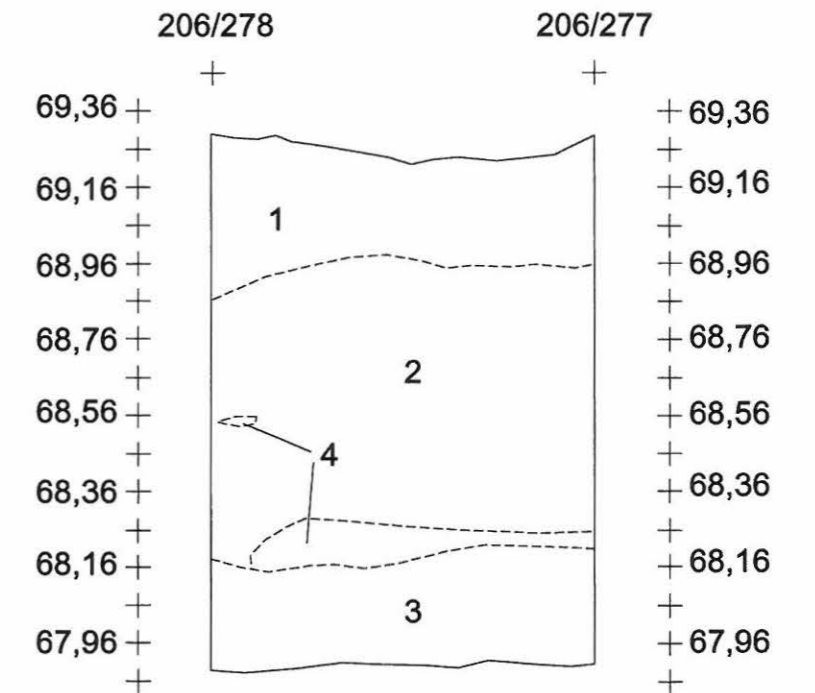
Koillinen

Luode

Kaakko

3,413

ORIMATTILA
LATOMÄKI 2005

Koekuopituskartta
Mk 1:200
Kp 70,50
Koje 72,01

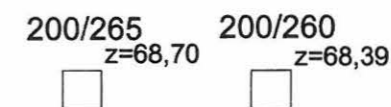
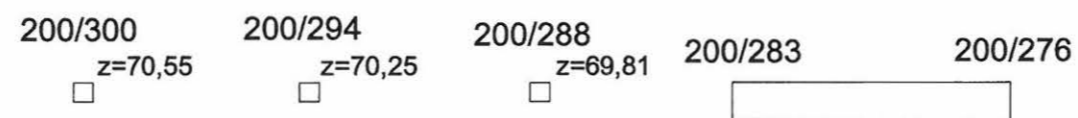
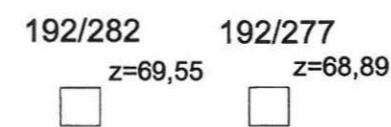
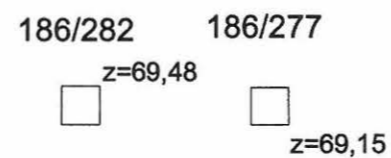
Piirt. Aino Nurminen

×²

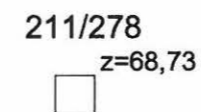

× Rajapyykki

+ Kiintopiste

×¹¹

Koeojan pintavaaitukset

+

